

Bernarda Nemec

Pouk psihologije na daljavo v času epidemije

Spomladi 2020 se je klasično izobraževanje, kot smo ga vajeni, po vsej Sloveniji prekinilo. Nadomestilo ga je izobraževanje na daljavo. Brez jasnih in enotnih navodil, kako naj bi takšen pouk potekal, so se ga šole in posamezni učitelji lotili vsak po svoje. V poglavju predstavljam doživljanje takšnega poučevanja pri učiteljih psihologije. V spletni raziskavi je sodelovalo 41 učiteljev, ki so odgovarjali na vprašanja o spremembah v uporabljenih učnih metodah in oblikah, prilagajanju ciljev, morebitnih težavah, ki so nastale pri pouku na daljavo (tehnoloških ali čustveno-motivacijskih), ter izkušnjah z ocenjevanjem. Ocenili so tudi kakovost takšne oblike pouka v celoti ter posamezne komponente pouka na daljavo. V drugem valu pandemije in ob ponovnem zaprtju šol sem učitelje prosila, naj ocenijo, ali je prišlo do sprememb v ravni stresa, ki ga doživljajo, podpora s strani šol, Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport ter Zavoda RS za šolstvo, komunikaciji z dijaki in usklajevanju zasebnega življenja z zahtevami dela. V drugem delu raziskave je sodelovalo 10 učiteljev. Kljub nujnosti poučevanja na daljavo klasična oblika pouka omogoča neposreden stik z dijaki, ki ga z videokonferencami ne moremo nadomestiti. Tako učitelji kot dijaki so zaradi narave šolanja na daljavo zelo hitro napredovali v znanju IKT, opažajo pa velik upad motivacije za delo pri dijakih.

Uvod

V šolskem letu 2019/2020 smo se prvič v zgodovini slovenskega šolstva soočili s tako dolgo in splošno prekinitvijo izobraževanja v fizičnem stiku na vseh ravneh šolanja. Klasično izobraževanje se je za skoraj vse udeležence izobraževalnega procesa v dobršnem delu preneslo na poučevanje na daljavo. Kljub nekaj podobnostim z izobraževanjem na domu (Zakon o osnovni šoli, 1996), kar je ena od zakonitih možnosti šolanja osnovnošolskih otrok in jo čedalje več družin s šoloobveznimi otroki izkoristi, je pouk na daljavo ali izobraževanje na daljavo nekaj povsem drugega.

Izobraževanje na daljavo je že star in uveljavljen koncept izobraževanja na srednješolski, predvsem pa univerzitetni ravni. Pred unikatno izkušnjo s pandemijo covid-19 in karanteno leta 2020, ki jo je hitro širjenje virusa prineslo, je bilo izobraževanje na daljavo namenjeno predvsem dijakom, ki se zaradi različnih razlogov niso mogli udeleževati rednega pouka v šoli.

Opredelitev izobraževanja na daljavo je zelo ohlapna. Tako domala vsak, ki piše o tem, pojem opredeljuje po svoje. Večina izhaja iz petih značilnih razlik, ki izobraževanje na daljavo ločujejo od klasičnega izobraževanja (Keegan, 1990):

- učitelj in udeleženec sta pretežni del izobraževalnega procesa prostorsko in/ali časovno ločena (v nasprotju s klasičnim neposrednim izobraževanjem iz oči v oči);
- za pripravo, organizacijo in izvedbo izobraževanja je zadolžena določena organizacija (v nasprotju s samoizobraževanjem);
- izobraževalni proces se izvaja z različnimi tehnologijami, ki premostijo oddaljenost obeh subjektov izobraževanja (v nasprotju s klasičnim izobraževanjem, kjer takšna tehnologija ni potrebna);
- učna komunikacija je dvosmerna in udeležencu omogoča, da enakopravno posega v učni proces (v nasprotju s klasično enosmerno učno komunikacijo);
- izobraževalni proces se izvaja individualno (v nasprotju s klasično razredno organizacijo);

- možnost sodelovalnega učenja, kar omogoča uporabo sodobnih socialnih omrežij.

V Sloveniji je bila takšna oblika izobraževanja namenjena predvsem vrhunskim športnikom, plesalcem in glasbenikom, ki zaradi svojih obveznosti niso mogli biti prisotni pri rednem pouku. Zavod RS za šolstvo je v ta namen razvil spletni portal Jazon, ki je v pomoč učiteljem pri takšnem izobraževanju na daljavo s smernicami, cilji, pa tudi konkretnim materialom za poučevanje (Portal Jazon, b. d.).

Takšno izobraževanje je dodobra uveljavljeno v večjih državah, kot sta Avstralija in ZDA. Obe imata določena območja zelo redko poseljena, zaradi česar so lahko dijaki celo 50 kilometrov ali več oddaljeni od najbližje državne šole. To je tudi eden od pogojev v Sydney Distance Education High School,¹ ki jo navajam kot primer šole z dobro razvitim izobraževanjem na daljavo. Svojim dijakom ponuja ustrezna tehnološka navodila in podporo za izobraževanje na daljavo. Kurikulum pouka oziroma načrt dela je dodobra razdelan za vsakega dijaka.

Srednje šole v ZDA, ki imajo razvit sistem izobraževanja na daljavo, v svoje programe pogosto vključujejo spletna predavanja in izpite na daljavo ter veliko časovno fleksibilnost pri opravljanju izpitov (Best College Reviews, b. d.).

RAZISKAVE O IZOBRAŽEVANJU NA DALJAVO

Kljub temu, da je prispevek namenjen poučevanju psihologije na daljavo na srednješolski ravni, sem za širši vpogled v novonastalo situacijo vključila tudi zanimivejše ugotovitve iz raziskav po svetu na univerzitetni ravni izobraževanja na daljavo.

Še pred izobraževanjem na daljavo zaradi pandemije se je izobraževanje na daljavo ali *on-line* izobraževanje hitro razvijalo na univerzitetni ravni. Skupaj s hitrim uvajanjem takšnega študija sem zasledila kar nekaj evalvacij izobraževanja na daljavo.

1/ Značilnosti pouka na daljavo na srednji šoli v Sydneyju so opisane na <https://sydneyh-d.schools.nsw.gov.au>.

V nizozemski raziskavi o učinkovitosti izobraževanja na daljavo (Groenwold in Knol, 2013) sta avtorja ugotovila, da je znanje študentov, ki so izbrali to obliko izobraževanja, zelo primerljivo s študenti, ki so izbrali predavanja in vaje v živo. Raziskavo so izvajali na univerzi v Utrechtu. Sodelovalo je 54 študentov epidemiologije. Lahko so izbirali med klasičnim izobraževanjem v živo in izobraževanjem na daljavo. Glavni razlog za izbiro slednjega je bilo pomanjkanje časa študentov zaradi drugih študijskih obveznosti, glavni razlog za obiskovanje predavanj in vaj v živo pa je bila večja pozornost študentov ter možnosti postavljanja vprašanj predavateljem. Študentje, ki so se izobraževali na daljavo, so kot prednost te možnosti navajali časovno fleksibilnost, saj so si lahko sami oblikovali urnik, kdaj bodo pregledali videoposnetke predavanj in PowerPoint predstavitev, ki so jim bile na voljo.

Do podobnih ugotovitev so prišli raziskovalci Univerze na Floridi (Lucky idr., 2019). Znanje študentov, ki so se udeležili klasičnih predavanj in vaj, so primerjali z znanjem študentov, ki so predavanja in vaje spremljali v obliki izobraževanja na daljavo. Poleg tega je raziskovalce zanimala pogostost plagiatorstva pri oddanih delih, kar pa je pri določenih oblikah študentskih nalog (zbirke vzorcev) težko zaznati. Plagiatorstvo so preverjali (ponovno oddane naloge oziroma zbirke ali kupljene zbirke) za obdobje prejšnjih petih let. Rezultati so pokazali, da je bilo plagiatorstvo dvanajstkrat pogostejše pri študentih, ki so se izobraževali na daljavo. Torej je tako imenovana akademska nepoštenost pomemben del izobraževanja na daljavo, ki ga je treba upoštevati pri ocenjevanju uspešnosti te oblike izobraževanja. Kljub temu, da je bilo znanje študentov po koncu izobraževanja v obeh oblikah primerljivo, so študentje, ki so se izobraževali na klasičnih predavanjih, pridobili več na znanju kot študentje na daljavo. Na testiranju predznanja (pred samim izobraževanjem) so namreč študentje, ki so izbrali izobraževanje na daljavo, imeli pomembno boljše predznanje. Avtorji predvidevajo, da so izobraževanje na daljavo izbrali študentje, ki so se zavedali, da tak način dela zahteva več samostojnosti, discipline in predznanja. Ker pa je bila končna raven znanja v obeh skupinah podobna, je torej skupina, ki se je izobraževala na daljavo, pridobila manj. Poleg tega je možno, da mnogo študentov na daljavo, ki nimajo dovolj predznanja, obupa pred zaključkom in tako ne gredo na izpit, zato se rezultati izobraževanja na daljavo zdijo boljši, kot dejansko so.

POUČEVANJE NA DALJAVO V ČASU COVID-19

To poglavje je nastajalo v času, ko še živimo s pandemijo covid-19. Posamezne države z različno hitrostjo in intenzivnostjo rahljajo sprejete ukrepe omejitve gibanja in združevanja ljudi z namenom zaježitve širjenja virusa. Mnogo študij, ki so se začele izvajati pred nekaj meseci in proučujejo, kako se celotna situacija odraža na izobraževalnem sistemu, je še v teku. Avtorji objavljajo preliminarne rezultate, vendar bo treba na končne rezultate in epilog še počakati.

Prva med njimi, ki jo navajam, je petstopenjski proces prehoda iz poučevanja v živo k poučevanju na daljavo prek spleta, ki ga je izvedla oziroma ga še izvaja ameriška mednarodna osnovna šola v Atenah v Grčiji (Ferdig idr., 2020). V času karantene je šola izvedla akcijsko raziskovanje o tehnološkem znanju in potrebah tako učiteljev kot učencev. Prva stopnja je trajala nekaj tednov in je vključevala tako formalne kot neformalne oblike komunikacije z učenci, njihovimi starši ter učitelji. V tem času so učence zaposlovali predvsem z delovnimi listi in ogledi učnih videovsebin. Na drugi stopnji so uvedli sinhrono poučevanje, tj. poučevanje s pomočjo videokonferenc in spletnih učilnic. Tretja stopnja je nekakšen podaljšek druge, kjer se je ustalil tedenski urnik videokonferenc ter samostojnega dela učencev. Pri razmerju med poučevanjem prek videokonferenc in samostojnim delom so upoštevali zdravstvena priporočila za delo z računalnikom, učitelji pa so cilje in vsebino pouka prilagodili virtualnemu okolju. Na četrti stopnji so pričeli z ocenjevanjem in evalviranjem znanja. Peta stopnja je vključevala evalvacijo samega učnega procesa izobraževanja na daljavo s strani vseh vključenih: učiteljev, učencev in staršev. Ta stopnja je trenutno še v teku.

Vodje šole ocenjujejo, da je načrtovan prehod iz živega stika z učenci v spletno šolo prispeval k boljši prilagoditvi na dane razmere za vse vključene v izobraževalni proces (Ferdig idr., 2020). Ocenjujejo, da je pomemben del tega procesa dnevno poročanje staršem o delu v šoli, napredku, poudarkih ..., prav tako pa je k uspešnemu prehodu pomembno prispevala takojšnja vzpostavitev učne in čustvene podpore učencem, ki so imeli težave s sledenjem pouku ali pa so spremembe doživljali bolj stresno.

V tem hitrem preskoku na poučevanje na daljavo so zabeležili hitro učenje uporabe novih računalniških orodij ter pridobitev veščin, kot so

vztrajnost, prilagodljivost in vodenje (Ferdig idr., 2020). Istočasno je nastala situacija razkrila, kje so pomanjkljivosti v tehnološkem znanju učiteljev.

Avtorja Basilaia in Kvavadze (2020) sta v svoji raziskavi naredila pregled prehoda klasičnega poučevanja na spletno poučevanje oziroma poučevanje na daljavo v gruzijskem osnovnem šolstvu. Zanimiv je podatek, da je gruzijsko osnovno šolstvo načrtno skrajšalo posamezne učne enote, ko so postale spletne, z namenom skrajšati čas, ki ga učenci dnevno preživijo za računalnikom. Prav tako so zmanjšali število ur, ki so jih učenci imeli dnevno na urniku. V prvih razredih učne ure običajno trajajo 35 minut, v višjih razredih pa 45 minut. Pri poučevanju na daljavo pa so učne ure vsem razredom skrajšali na 30 minut, odmore med urami pa podaljšali tako, da se je vsaka naslednja ura pričela na polno uro. Učitelji so lahko ure sicer podaljševali po potrebi, vendar le, če je šlo za tehnične težave ali projektno delo.

Na tem mestu velja omeniti pojav »zoom utrujenosti«. Franklin (2020, v Sklar, 2020), ki se ukvarja z virtualno psihologijo,² ponuja možno razlago tega pojava. Ta pogovorni izraz, ki se je hitro uveljavil leta 2020, v času, ko je bila večina sveta v karanteni, se nanaša na intenzivno utrujenost, ki jo prinaša videokonferenčno delo, ki je v dobršni meri nadomestilo delo učiteljev v živo v učilnici z dijaki, učenci ali študenti. Po Franklinu (2020, v Sklar, 2020) je utrujenost posledica povečane utrujenosti možganov. V normalnih razmerah je človeška komunikacija v veliki meri neverbalna. Poleg izrečenih besed se za razumevanje sporočila zanašamo na telesne kretnje, držo, položaj telesa in druge elemente neverbalne komunikacije sogovornikov. Vse to počnemo avtomatizirano, nezavedno. V videokonferenci pa dostopa do vseh teh informacij nimamo. Zanašamo se le na besedno komunikacijo in obrazni del nebesedne komunikacije. Ta pa je lahko dodatno otežena s slabim spletnim signalom. Zato v videokonferencah pogosto skušamo bolj potencirati lastne nebesedne čustvene izraze in očesni stik s sodelujočimi v videokonferenci istočasno obdržati bolj intenzivno kot v osebni stiku. Vse to lahko vodi do večje utrujenosti.

Finska študija primera (Niemi in Kousa, 2020) o prehodu iz klasičnega izobraževanja na izobraževanje na daljavo zaradi pandemije covid-19 pa

---

2/ Angl. cyberpsychology, prevod avtorice.

zajema izkušnjo splošne srednje šole (primerljive z našimi gimnazijami). Članek opisuje Sipoo High School, ki je za finske razmere šola srednje velikosti. Vanjo je vključenih okrog 200 dijakov, ki jih poučuje okrog 20 učiteljev. Že v začetku ustavitve javnega življenja in zaprtja šol so se odločili, da bo izobraževanje na daljavo le minimalno odstopalo od klasičnega pouka. Učitelji so imeli 2 do 3 dni časa za pripravo novih načrtov poučevanja, šole so se povezale med seboj in z ministrstvom za izobraževanje ter izvedle kar nekaj izobraževanj za učitelje, dijaki so si lahko izposodili računalniško opremo, če so jo potrebovali, in podobno. Izbrali so podoben pristop kot pri nas, torej poučevanje prek videokonferenc in drugih spletnih aplikacij. Načrtovali so učne enote, ki trajajo 75 minut. Prisotnost dijakov so preverjali vsako učno uro, učitelji so skupaj z dijaki začeli in končali vsako učno uro. Pri izbiri metod in oblik poučevanja pa so učitelji imeli avtonomijo. Kljub temu, da je del izobraževanja učiteljev na Finskem tudi izobrazba računalniške pismenosti, so na tem področju naleteli na kar nekaj težav. Mnogo učiteljev ni bilo dovolj usposobljenih za spletno poučevanje; veliko jih je tudi izkazovalo odpor do takega načina dela. Poleg tega jih je skrbelo izguba konkretnega stika z dijaki in s tem neposrednega preverjanja pripravljenosti dijakov za končne izpite. Kljub pozitivni naravnosti do pouka na daljavo so po nekaj tednih dijaki poročali o utrujenosti zaradi preobremenjenosti, ki jo je prinesla prevelika količina dela. Učitelji pa so ugotavljali, da so pri tem načinu poučevanja namenili veliko več časa za pripravo brez ustreznih povratnih informacij o tem, ali so dijaki dejansko usvojili določena znanja.

O veliki preobremenjenosti učiteljev govorijo tudi rezultati v študiji primera na Filipinih (Alea idr., 2020) v času poučevanja na daljavo zaradi pandemije covid-19, torej spomladi 2020. Učitelji osnovne šole, srednje šole in višje šole so poročali, da težko obvladujejo stres, katerega primarni izvor je bil v usklajevanju priprav za poučevanje, stikov s starši dijakov in učencev ter preverjanju znanja oziroma usvojene snovi pri dijakih in učencih prek elektronske pošte in videokonferenc. Rešitev vidijo v prilagajanju predmetnikov ter krčenju in poenostavljanju vsebin, ki bi učencem, dijakom in študentom omogočilo učinkovito samostojno pripravo.

Dijaki, sodelujoči v turški študiji primera, prav tako v času poučevanja na daljavo zaradi pandemije covid-19 (Hebebcı idr., 2020), pa so kot glavni problem navedli, da ne morejo vprašati učiteljev za dodatno

razlago, kadar pri samostojnem predelovanju gradiva naletijo na problem. Turčija je namreč izbrala precej drugačen pristop k poučevanju na daljavo. Za vsako raven izobraževanja (za osnovno in srednjo šolo) so vzpostavili nacionalni televizijski program, na katerem so v kratkih, 20-minutnih učnih enotah podajali snov za različne razrede in starosti. Poleg tega so imeli učenci in dijaki spletno podporo nacionalne izobraževalne mreže. Turška nacionalna shema se je orientirala le na predmete, iz katerih dijaki in učenci opravljajo zaključne izpite. Drugih predmetov niso izvajali. Učenci in dijaki so izražali zadovoljstvo z obsegom programa, vendar jim je primanjkovalo vaj in individualne pomoči učiteljev, da bi lahko podano gradivo dobro usvojili.

V slovenski raziskavi o poučevanju na daljavo, ki jo je izvedel Zavod RS za šolstvo (Rupnik Vec idr., 2020), so avtorji ugotovili, da je za večino učiteljev poučevanje na daljavo večji izziv kot običajno poučevanje v učilnici in da jim prinaša več stresa; polovica učiteljev je poročala, da ima za poučevanje na daljavo manj energije ter da pouk na daljavo zahteva več komunikacije. Dobra polovica učiteljev tudi ocenjuje, da je pouk na daljavo manj kakovosten. Dobra tretjina srednješolskih učiteljev je uresničila vse načrtovane izobraževalne cilje, ostali pa so jih prilagajali bodisi zaradi težje uresničljivosti določenih ciljev pri delu na daljavo bodisi zaradi priporočil ZRSS o zmanjšanju števila ciljev in drugo. Dobra tretjina učiteljev je obravnavo določenih učnih vsebin preložila na prihodnje šolsko leto. Večina učiteljev v raziskavi se je počutila kompetentne za samostojno uporabo spletnih orodij, vendar bi slaba polovica potrebovala še nadaljnje usposabljanje za uporabo različnih spletnih orodij za učinkovito delo.

POUČEVANJE PSIHOLOGIJE NA DALJAVO V EVROPI

Mednarodna raziskava o poučevanju psihologije na daljavo v času karantene je bila izvedena marca 2020 in je bila julija 2020 še v teku. Izvedena je bila pod okriljem EFPA (European Federation of Psychologists Associations) oziroma BEA (Board of Educational Affairs), ki je del EFPTA (European federation of Psychology Teachers' Associations) in EFPA. V raziskavo je bilo vključenih 671 učiteljev psihologije iz 25 evropskih držav. Preliminarni rezultati so bili predstavljeni na spletnem seminarju 2. junija 2020. Raziskovalci (Papageorgi in Sokolová, 2020) so

učitelje spraševali o uporabljeni učni tehnologiji, metodah in ovirah, na katere so naleteli, ter primerih dobre prakse. Pomembno je izpostaviti, da je le deset odstotkov udeležencev v raziskavi poučevalo psihologijo na srednješolski ravni. Preostali udeleženci so jo poučevali na univerzitetni, magistrski ali doktorski ravni ali na tečajih, katerih udeleženci niso bili psihologi ali bodoči psihologi.

Večina učiteljev je za poučevanje na daljavo uporabljala elektronsko pošto, Moodle in več programov za konferenčne klice oziroma predavanja (Microsoft Teams, Zoom, Webex ...) ter različne aplikacije za preverjanje in ocenjevanje znanja (npr. Kahoot, Googleve aplikacije) in socialna omrežja (npr. Facebook). Torej gre v glavnem za orodja za tehnično izvedbo pouka in ne za aplikacije, programe ali spletne naslove s psihološko vsebino, specifično za predmet poučevanja. Večina je pouk organizirala tako, da so udeležencem (dijakom in študentom) posredovali gradivo za študij, izvajali videokonferenčna predavanja ter snemali predavanja (Powerpoint, Loom ...), ki jih lahko dijaki oziroma študentje uporabijo kadarkoli.

Udeleženci kot oviro ali slabost dela na daljavo navajajo veliko delovno obremenitev, ki je veliko večja kot pri poučevanju v normalnih razmerah. Sledita motivacija in odzivnost dijakov in študentov. Učitelji so navedli, da je problem tudi poučevanje določenih občutljivih tem na daljavo. Seveda je prihajalo tudi do težav s tehnologijo, predvsem s pokritostjo območja okrog učiteljevega doma s spletnim signalom. Kot najpomembnejši del poučevanja na daljavo so učitelji navajali povezovanje, vzpostavljanje odnosa z dijaki in študenti ter njegovo vzdrževanje. Ovira, specifična za poučevanje, je pomanjkanje vzdušja in živega stika, ki sta ključna pri obravnavanju občutljivih tem. Težava nastane tudi pri poučevanju oziroma učenju praktičnih spretnosti, kot so problemsko učenje, uporaba metode igre vlog in podobno. Udeleženci raziskave so kot težavo navajali tudi avtorske pravice za video- ali avdiogradivo, ki ga učitelji pogosto uporabljajo pri svojih predavanjih. Pogosto gre za gradiva iz osebnih zbirk učiteljev ali gradiva, za katera imajo dovoljenje le za uporabo pri poučevanju v učilnici. Pri poučevanju na daljavo pa obstaja možnost snemanja predavanj in njihovega deljenja na spletu, pri čemer bi bile kršene avtorske pravice. Avtorice raziskave predlagajo vzpostavitev »open source« spletnih virov, specifičnih za področje psihologije, s katerimi bi lahko rešili ta problem.

Takšni materiali pa so potrebni tako za izvajanje pouka na daljavo kot za samoizobraževanje učiteljev.

Raziskava

Prvi del raziskave o poučevanju psihologije na daljavo v Sloveniji sem izvedla avgusta 2020, po zaključku prvega vala epidemije in prvega zaprtja šol v šolskem letu 2019/20. Drugi del raziskave sem izvedla decembra 2020, sredi drugega vala epidemije ter ponovnega zaprtja šol v šolskem letu 2020/21.

METODA – 1. DEL RAZISKAVE

Udeleženci

V raziskavi je sodelovalo 41 učiteljev psihologije iz slovenskih srednjih strokovnih šol in gimnazij, ki sem jih prek javno objavljenih službenih elektronskih naslovov povabila k sodelovanju v raziskavi. Učitelji, ki so sodelovali v raziskavi, so imeli vsaj dve leti izkušenj s poučevanjem psihologije. Povprečje je 18,7 leta izkušenj s poučevanjem, vendar je variabilnost znotraj skupine udeležencev pri tej spremenljivki visoka ($SD = 9,99$).

Večina učiteljev poučuje v rednem pouku, kar je razvidno iz tabele 13, le manjšina v izobraževanju odraslih ali drugih oblikah izobraževanja.

Tabela 13: Ravni poučevanja psihologije učiteljev, udeležencev raziskave

Razred/raven	N	%
2. letnik srednje šole	29	70,7
3. letnik srednje šole	23	56,1
4. letnik srednje šole (priprava na maturo)	32	78,0
Izobraževanje odraslih	5	12,2
Maturitetni tečaj	3	7,3
Mednarodna matura	1	2,4
Fakulteta ³	1	2,4

3/ Gre za srednješolskega učitelja, ki sicer poučuje na srednji šoli oziroma gimnaziji in ima tudi izkušnje s poučevanjem na fakulteti.

Pripomočki

Učitelji so izpolnjevali spletni vprašalnik s 27 vprašanji (23 vprašanj in 4 podvprašanja), med njimi je bilo 19 zaprtih vprašanj (vprašanja z več možnimi izbirami in vprašanja na 4- ali 5-stopenjski lestvici).

Vprašanja so se nanašala na učne metode in oblike pri običajnem pouku in pouku na daljavo, prilagajanje učnih ciljev in taksonomskih stopenj znanja pri poučevanju na daljavo, uporabo računalniške tehnologije (težave z internetom, uporaba spletnih orodij), pridobivanje ocen, odzivanje dijakov ter doživljanje obremenitev. Učitelji so ocenili tudi lastno motivacijo in učinkovitost pri poučevanju na daljavo ter zaznalo kakovost pouka na daljavo.

Vsi odgovori so bili pridobljeni avgusta 2020.

REZULTATI – 1. DEL RAZISKAVE

Učitelje sem vprašala po podatku o številu ur pouka na teden, ki opiše obremenjenost učiteljev v času dela na daljavo, saj bi to lahko vplivalo tako na načrtovanje pouka in kakovost izvedbe kot tudi na doživljanje stresa učitelja in s tem na celotno izkušnjo poučevanja na daljavo.

Polovica učiteljev, ki imajo polno zaposlitev (20 ur ali več pouka tedensko), pogosteje prilagaja učne cilje, tako da sledijo le obveznim ciljem in vsebinam ter manj izbirnim. Vsebine prilagajajo ali poenostavljajo. Učitelji z manj ur pouka (19 ur tedensko in manj) cilje prilagajajo v manjši meri (29 odstotkov učiteljev). Z vidika celotnega vzorca je učne cilje prilagajala manj kot polovica učiteljev (42 odstotkov). Podobno velja za taksonomske stopnje, ki jih je pri poučevanju na daljavo prilagajalo 39 odstotkov učiteljev, torej manj kot polovica. Med taksonomskimi stopnjami (po Bloomovi taksonomiji učnih ciljev) učitelji navajajo poudarek na stopnjah do razumevanja in uporabe, veliko manj so se osredotočali na stopnje analize, sinteze in vrednotenja, kot bi to sicer počeli. Slednje je tudi veliko težje preverjati in ocenjevati na daljavo.

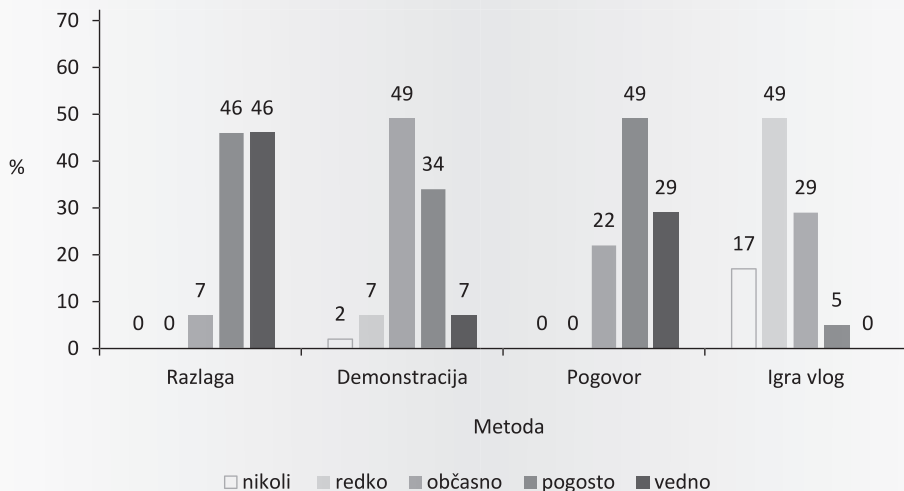
Učitelji navajajo osredotočanje na minimalne standarde znanja, zmanjševanje obsega snovi in usmerjanje v ponavljanje, pa tudi dajanje večjega poudarka učni snovi, ki bi lahko bila dijakom v vsakodnevno pomoč, kot je npr. obvladovanje stresa.

Takšne prilagoditve zahtevajo ponovno načrtovanje poučevanja predmeta, ki ga učitelji običajno naredimo pred začetkom šolskega leta. Hitra in nepričakovana sprememba iz običajnega poteka pouka na poučevanje na daljavo takšnih prilagoditev seveda ni omogočala. Poleg tega je tu prisotna skrb za pripravljenost dijakov na maturo. Tisti učitelji, ki so cilje in ravni znanja prilagajali, so v večini poenostavljali pouk, kar je razumljivo, saj je poučevanje in ocenjevanje dijakov prek videokonferenc veliko bolj zahtevno, tako v tehničnem smislu kot tudi motivacijsko in čustveno.

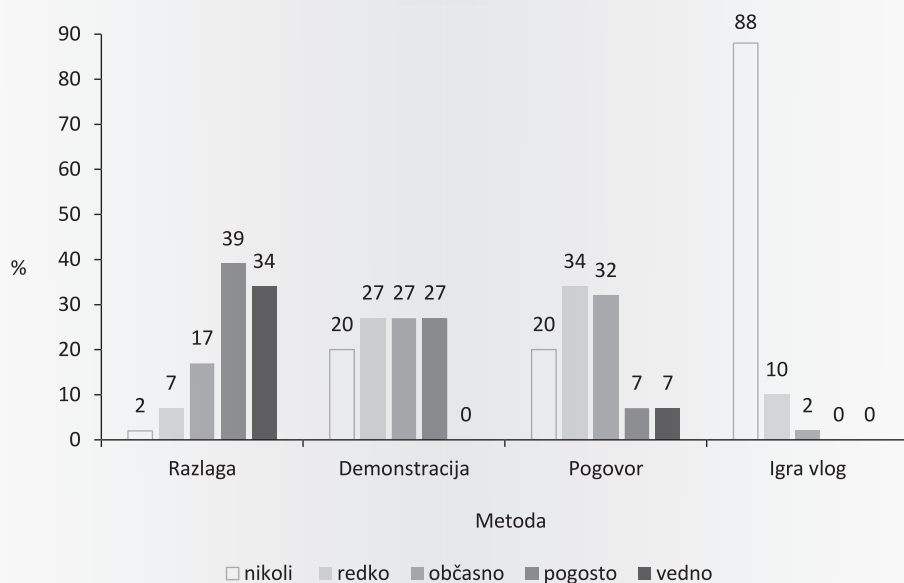
Ker je določene učne metode in oblike težje izvajati na daljavo, brez osebnega stika, me je zanimalo, ali so učitelji spremembe vpeljali tudi pri izbranih metodah poučevanja ter učnih oblikah.

Med metodami, ki jih učitelji najpogosteje uporabljajo v običajnih razmerah (slika 14), je na prvem mestu metoda razlage (pogosto ali vedno jo uporablja 92 odstotkov učiteljev), sledita metoda pogovora (78 odstotkov) in metoda demonstracije (42 odstotkov). Ostalih, kot je denimo igra vlog, je veliko manj; slednja pa v času dela na daljavo skoraj v celoti odpade. Tudi pri delu na daljavo je najpogostejša razlaga (73 odstotkov jo uporablja pogosto ali vedno), manj pa učitelji uporabljajo metodi demonstracije (27 odstotkov) in pogovora (14 odstotkov) (slika 15).

Slika 14: Uporaba učnih metod v običajnih razmerah

Slika 15: Uporaba učnih metod pri poučevanju na daljavo

Prilagoditve pouka, kot se kažejo v uporabi metod pri delu na daljavo, so zelo smiselne. Razlaga snovi prek videokonference je za učitelja in dijake sama po sebi zelo zahtevna. Neverbalni znaki dijakov, ki učitelju služijo kot povratna informacija o sprejeti razlagi, so okrnjeni. Pri pogovoru je težko določiti, kdo je naslednji govorec, tako da se glasovi pogosto prekrivajo. Zaradi lažjega dela učitelji uporabimo funkcijo »na tiho«, s čimer utišamo vse slušatelje in hkrati zvoke iz njihove okolice. S tem pa avtomatično določimo metodo razlage.

Tudi pri učnih oblikah je poučevanje na daljavo prineslo velike spremembe. V običajnih razmerah sta delo v parih in skupinsko delo pogosta izbira učnih oblik. Pogosto ali vedno skupinsko delo uporablja kar 78 odstotkov učiteljev, delo v parih pa 44 odstotkov. Pri delu na daljavo pa sta komaj še prisotna. Skupinsko delo pogosto ali vedno uporablja le 5 odstotkov učiteljev, delo v parih pa 10 odstotkov. Pogostejša sta frontalno (61 odstotkov) in individualno delo (88 odstotkov). Delo v parih je na daljavo težje organizirati. V prvem valu epidemije in pouku na daljavo so tako učitelji kot dijaki spoznavali računalniška orodja za delo

na daljavo in njihove zmožnosti. Mogoče je to eden od razlogov, da delo v parih ali skupinah ni bilo prav pogosto, kljub temu, da programi za videokonference to omogočajo. Drug razlog pa je mogoče iskati v približno koncu šolskega leta. S poukom na daljavo smo začeli marca 2020, torej samo dva meseca do konca pouka za zaključne letnike, tako da nismo imeli prav veliko časa za obdelavo in utrjevanje snovi. Obdelava snovi pa je prav gotovo hitrejša, če uporabimo frontalno razlago.

Novost pri poučevanju na daljavo je veliko večja mera uporabe računalniških orodij kot pri običajnem pouku. Učitelje sem spraševala, kakšne težave so imeli z računalniško tehnologijo, katera spletna orodja (programe) so uporabljali in kakšno izkušnjo so imeli s komuniciranjem z dijaki na daljavo. Med težavami z računalniško tehnologijo nekaj manj kot polovica učiteljev navaja težave s spletnim omrežjem (42 odstotkov), uporabo novih računalniških programov oziroma aplikacij (44 odstotkov) in računalniško opremo (42 odstotkov). Drugih težav v zvezi s tehnično podporo oziroma opremo učitelji ne navajajo.

Pri navajanju uporabljenih aplikacij za izvedbo pouka najdemo pester nabor različnih računalniških programov in spletnih aplikacij, ki so prikazane v tabeli 14.

Tabela 14: Uporabljeni računalniški programi in spletne aplikacije za pouk na daljavo (N = 41)

Namen uporabe	Ime programa/aplikacije	f	%
Videokonference	Zoom	29	70,7
	MS Teams	9	22,0
	Jitsi	4	9,8
	Google Meet	4	9,8
	Webex	2	4,9
	Skype	5	12,2
	Discord	2	4,9
Ocenjevanje znanja	Exam.net	3	7,3
	Moodle kviz	1	2,4
	Google Assessment	1	2,4

Namen uporabe	Ime programa/aplikacije	f	%
Podajanje snovi, utrjevanje snovi	Power Point	6	14,6
	Moodle	6	14,6
	Mentimeter	1	2,4
	Xooltime v e-Asistentu	3	7,3
	Prezi	2	4,9
	Google Forms	3	7,3
	Kahoot	2	4,9
	Google Classroom	5	12,2
	YouTube	5	12,2
	Live Worksheets	1	2,4
	Wooclap	1	2,4

Poleg uporabe e-asistenta in elektronske pošte, ki sta za večino učiteljev osnovni elektronski orodji, so posamezni učitelji navajali še vsaj eno do devet drugih programskih orodij (aplikacij), ki so jih bodisi dnevno ali tedensko uporabljali pri izvajanju pouka na daljavo. Največ pa jih je uporabljalo dve do tri orodja.

Vse aplikacije (z izjemo YouTube in portala Jazon) so orodja za izvedbo pouka, torej za posredovanje znanja dijakom ali preverjanje in ocenjevanje znanja, in ne vsebinski portali, s katerih bi lahko črpali primere dobre prakse, že pripravljene delovne liste in podobno. Ti rezultati se skladajo tudi s preliminarnimi rezultati evropske raziskave na podobno temo v izvedbi EFPA (Papageorgi in Sokolová, 2020).

Učitelji so ocenjevali težave v komunikaciji z dijaki prek spleta. Težave so ocenjevali na 5- stopenjski lestvici, pri čemer ocena 1 pomeni, da nikoli niso imeli težav, 5 pa, da so težave imeli vedno, torej dnevno. Večina učiteljev je imela takšne težave vsaj občasno (86 odstotkov), nekaj jih takšnih težav ni imelo (15 odstotkov), nihče pa ni izbral ocene 5.

14 učiteljev (34 odstotkov) kot težavo navaja neodzivnost dijakov in pomanjkanje stika z dijaki. To vključuje neudeleževanje videokonferenc, pošiljanje elektronske pošte, oddajanje domačih nalog in podobno. 6 učiteljev poroča o težavah dijakov z računalnikom ali kamero in 5 učiteljev je navedlo težave s povratnimi informacijami o delu dijakov.

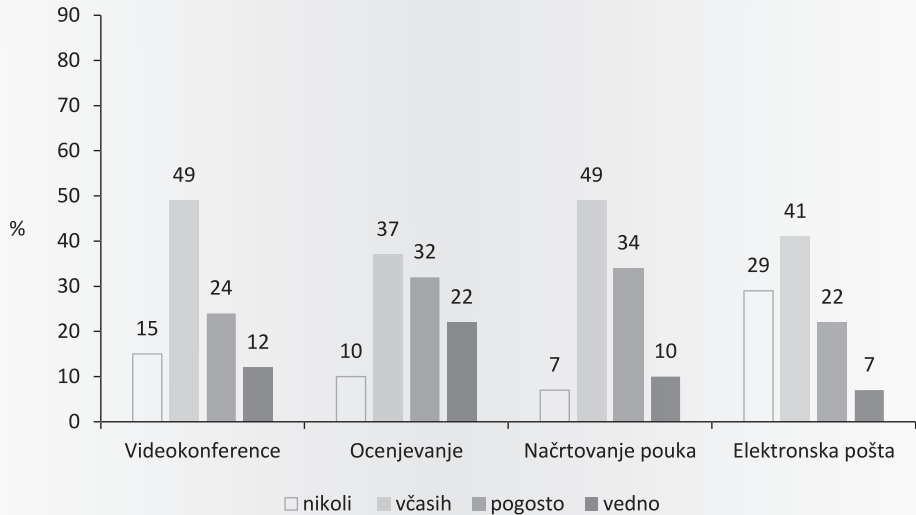
Nekaj jih navaja tudi težave s pravili primerne komunikacije (snemanje predavanja brez dovoljenja in podobno).

Zaradi bližanja konca šolskega leta se je večina učiteljev morala spoprijeti s pridobivanjem ocen. Največ učiteljev je ocene dijakov v času poučevanja na daljavo pridobilo prek ocenjevanja izdelkov (93 odstotkov), npr. poročil, esejev, videoposnetkov in podobno. Sledi ustno ocenjevanje prek videokonferenc (68 odstotkov) ter pisno ocenjevanje prek spletnih kvizov (46 odstotkov). Le malo učiteljev dijakov ni ocenjevalo (5 odstotkov).

Ustno ocenjevanje je v razmerah poučevanja na daljavo časovno zahtevno in utrudljivo za obe strani, dijaka in učitelja. Pri pisnem ocenjevanju se vedno sprašujemo, ali lahko zagotovimo dovolj visoko objektivnost ocenjevanja, da bo pridobljena ocena enakovredna drugim ocenam. Enako velja za veljavnost, saj je vprašljivo, kaj sploh ocenjujemo. Del ocene, pridobljene na daljavo, je lahko tudi spretnost in hitrost dijaka pri iskanju odgovorov v zapiskih, na spletu ali pri sošolcih. Ocenjevanje izdelkov se zdi v danih razmerah časovno najbolj ekonomičen način ocenjevanja, vendar pa tu trčimo ob problem plagiatorstva. Kopiranje odsekov ali celotnih poročil drugih dijakov ali poročil, objavljenih na spletu, je precej enostaven način za pridobitev dobre ocene. Pri velikem številu (100 ali več) poročil pa je težko za vsako preverjati, v kolikšnem delu je dijakovo avtorsko delo. Za učinkovitost pri tem bi prav tako potrebovali računalniške aplikacije za odkrivanje plagiatorstva, še posebej če želimo, da so ocene, pridobljene na daljavo, res enakovredne ocenam, pridobljenim pri rednem pouku. Vsekakor pa bi to še povečalo delovno obremenitev učiteljev.

Slika 16: Doživljanje stresa

Iz slike 16 je razvidno, da je med štirimi navedenimi viri stresa največ učiteljem stres povzročalo ocenjevanje znanja dijakov, sledi načrtovanje pouka, najmanjši stres pa je učiteljem povzročalo pregledovanje elektronske pošte.

Učitelji so lahko v nadaljevanju prosto navajali tudi druge dejavnike, ki so jim povzročali stres (tabela 15). Najpogosteje naveden dejavnik je bil delovna obremenitev, kar navaja 15 učiteljev (37 odstotkov). Večja obremenitev vključuje individualno delo z dijaki, načrtovanje pouka, pisanje poročil, popravljanje seminarskih nalog in pregledovanje domačih nalog ali drugih delovnih nalog. Vsekakor je delo na daljavo časovno veliko bolj zahtevno in manj strukturirano, saj je težko potegniti časovno mejo, kdaj se delavnik konča, še posebej če čez dan izkusimo različne tehnične težave na strani učitelja ali dijakov. Kot element stresa je 9 učiteljev izpostavilo tudi komunikacijo. Dobili so manj odziva in povratnih informacij od dijakov. Včasih pa gre tudi za težave z računalniško tehnologijo.

Vsaj v prvih tednih so se navodila za delo s strani vodstev šol ter pristojnega ministrstva pogosto spreminjala in bila celo neusklajena, kar

je povečevalo negotovost in stres. Četrtni najpogosteje izpostavljen vir stresa je bil usklajevanje družinskih in delovnih obveznosti. Delo učitelja poteka predvsem v dopoldanskem času, prav tako pa tudi pouk otrok učiteljev in varstvo predšolskih otrok, celodnevna skrb za ostarele starše in podobno. V času karantene so vse te vloge, v katerih tudi sicer živimo, potekale istočasno. Nekaj učiteljev je izrazilo tudi skrb za pripravljenost dijakov na maturo.

Tabela 15: Pogostejši viri stresa (N = 41)

Viri stresa	f	%
Delovna obremenitev	15	36,6
Komunikacija	9	22,0
Nejasne informacije	6	14,6
Družinske obveznosti	5	12,2
Matura	4	9,8

V nadaljevanju sem doživljanje stresa pri učiteljih primerjala z različno tedensko obremenitvijo na štirih izpostavljenih področjih pouka na daljavo: videokonference, ocenjevanje, načrtovanje pouka in pisanje/odgovarjanje na elektronsko pošto. Rezultati ne kažejo razlik med tistimi učitelji, ki so imeli polno tedensko obremenitev (20 ur pouka ali več), ter tistimi, ki so imeli manjšo obremenitev (19 ur ali manj), z izjemo pri ocenjevanju in načrtovanju pouka. Pri ocenjevanju stres pogosteje doživljajo učitelji z manj urami, pri načrtovanju pouka pa je obratno, več stresa doživljajo učitelji z več urami. Če bi me te razlike podrobneje zanimalo, bi bilo smiselno učitelje vprašati še, koliko različnih predmetov so poučevali. Poleg psihologije kot obveznega predmeta dijake pogosto pripravljamo na maturo iz psihologije, poučujemo predmete ITS, psihologijo v različnih strokovnih modulih srednjih strokovnih šol in podobno. Vsi ti predmeti in moduli pa potrebujejo svoje priprave in prilagoditve, kar nedvomno povečuje obremenitev. Tega pa žal iz danih rezultatov ni mogoče razbrati.

Učitelji so na petstopenjski ocenjevalni lestvici vrednotili kakovost pouka na daljavo oziroma izražali svoja stališča o kakovosti pouka (1 - sploh se ne strinjam, 5 - popolnoma se strinjam). Ocenjevali so

enakovrednost pouka na daljavo in rednega, klasičnega pouka, kakovost pouka na daljavo, smiselnost pouka na daljavo ter ali bi lahko del rednega pouka tudi v bodoče nadomestili s poukom na daljavo.

Tabela 16: Ocenjevanje kakovosti pouka psihologije na daljavo (N = 41)

Trditev	M	SD
Pouk na daljavo je enakovreden pouku v učilnici	1,6	0,80
V normalnih razmerah bi lahko del pouka nadomestili z delom na daljavo	2,3	1,31
Pouk na daljavo je nesmiseln	2,5	1,10
Ocenjevanje na daljavo je nekvalitetno	3,5	1,05

Iz rezultatov v tabeli 16 je mogoče razbrati, da pouk na daljavo po mnenju učiteljev ni enakovreden rednemu pouku, vendar se nekaterim učiteljem zdi, da bi lahko del pouka do določene mere nadomestili s poukom na daljavo (ocena 4 in 5 = 20 odstotkov). Delo na daljavo je v določenem delu vključevalo objavlanje učnega gradiva v spletnih učilnicah, pošiljanje gradiva po elektronski pošti ter pošiljanje povezav do spletnih učnih vsebin. Srednješolci so pri svojem delu večinoma neodvisni od staršev, zato je razumljivo, da bi lahko ta del obdržali kot delo na daljavo. Večini učiteljev (66 odstotkov) pa se vključevanje dela na daljavo v redni pouk ne zdi dobra ideja. Z delom na daljavo izgubimo redni stik z dijaki, možnosti diskusije na določeno temo, povratne informacije so osiromašene ipd. Vse to so elementi pouka psihologije, ki so za ta predmet ključni.

Pri smiselnosti pouka na daljavo je največ učiteljev neodločenih (ocena 3 = 44 odstotkov učiteljev). Ostali se bolj nagibajo v smer smiselnosti (oceni 1 in 2 = 44 odstotkov). Torej je po mnenju učiteljev bolje, da imajo dijaki takšen pouk kot izpad pouka oziroma dolge počitnice, še posebej ker se je del dijakov pripravljal na maturo, katere izvedba in obseg sta kljub razmeram ostala nespremenjena.

Ocena kakovosti ocenjevanja dijakov na daljavo se nagiba bolj v smer »nekvalitetno«. Vendar ne morem izpeljati enotnega, kategoričnega zaključka, da se ocene, pridobljene na daljavo, učiteljem zdijo v celoti neenakovredne tistim, pridobljenim v učilnici. To je skladno s tem, da je večina učiteljev ocene pridobivala z ocenjevanjem izdelkov, ki jih dijaki tudi v

času običajnega pouka učitelju oddajo, pogosto prek elektronske pošte ali spletne učilnice. Tudi ustno ocenjevanje na daljavo je lahko pri predmetu, kot je psihologija, dobro primerljivo z ocenjevanjem v razredu, saj lahko vprašanja zastavimo bolj problemsko, tako da si dijaki težje pomagajo z učbenikom ali zapiski, ki prek kamere niso vidni. Kljub temu pa ustnega spraševanja v razredu ne gre enačiti s spraševanjem na daljavo. Vsekakor je visoko kakovost ocenjevanja najtežje zagotoviti pri pisnih testih.

Učitelji so na 5-stopenjski lestvici ocenjevali tudi doživljanje lastne motivacije in učinkovitosti pri poučevanju na daljavo, pri čemer 1 pomeni, da se učitelji sploh ne strinjajo z izjavo, ki jo ocenjujejo (sploh ne drži), 5 pa, da se z njo popolnoma strinjajo (popolnoma drži).

Tabela 17: Doživljanje motiviranosti za poučevanje na daljavo (N = 41)

Trditvev	M	SD
Imel sem visoko motivacijo za delo	3,9	0,86
Počutil sem se zelo učinkovitega	3,3	0,96
V celoti je bil pouk na daljavo dobra izkušnja	3,3	1,09

Zanimivo je, da so učitelji svojo motivacijo za delo ocenjevali kot zelo visoko. Delo na daljavo je namreč potekalo v času, ko se je karantena podaljševala iz tedna v teden in je bila prihodnost zelo negotova. Negotovost pa navadno prinaša anksioznost, ki običajno ne gre z roko v roki z visoko motivacijo za delo. Morda lahko te rezultate razložim z bližajočim se zaključkom pouka v času karantene in bližajočo se maturo.

Pri ocenjevanju lastne učinkovitosti so ocene strinjanja učiteljev precej normalno porazdeljene, vendar gre povprečje ocen v smer strinjanja s trditvijo o lastni učinkovitosti. Podobno strukturo odgovorov najdem pri ocenjevanju trditve: »V celoti je bil pouk na daljavo dobra izkušnja«.

Na koncu so učitelji podali še informacijo o glavnih virih podpore za svoje delo in doživljanju velikih sprememb, ki jih je prineslo zaprtje šol. Vprašanje je naslavljalo IKT podporo, torej informacije, povezane z uporabo računalnika in spletnih orodij, ter osebno podporo v času doživljanja stresa, osebnih stisk in podobno.

Večino podpore za delo, tako tehnološke kot osebne, smo učitelji v času karantene pridobivali v okviru svojih socialnih mrež, tj. sodelavcev,

prijateljev, družine, pa tudi vodstva šol in Zavoda RS za šolstvo. Učitelji bi želeli še več pomoči in izobraževanj na temo uporabe novih aplikacij ($f = 9$), boljše tehnološko opremljenost ($f = 6$) ter hitrejšo odzivnost pristojnih institucij – ZRSŠ in ministrstva za izobraževanje ($f = 5$).

Zanimiv je predlog dveh učiteljev za vzpostavitev spletne skupnosti učiteljev psihologije, ki bi nudila izmenjavo učnih gradiv in dobrih učnih praks, pa tudi osebno podporo. Vsaj prvi del naj bi sicer pokrival portal Slovenskega izobraževalnega omrežja (SIO), ki je del ZRSŠ, vendar je kot vir podpore v času karantene s strani učiteljev psihologije v tej raziskavi naveden le enkrat.

METODA – 2. DEL RAZISKAVE

V času analize podatkov vprašalnika, ki so ga avgusta 2020 učitelji izpolnjevali o doživljanju poučevanja na daljavo spomladi 2020, smo že doživeli drugi val epidemije in ponoven potek šolanja na daljavo. Od prvega vala epidemije je minilo nekaj mesecev, zaključili smo šolsko leto in pričeli s šolskim letom 2020/21. Od 19. oktobra dalje se je za učence od vključno šestega razreda naprej in vse dijake ponovno pričel pouk na daljavo, po jesenskih počitnicah pa so se od doma izobraževali vsi učenci in dijaki. V času zaključevanja tega poglavja (januar 2021) se vsi osnovnošolski učenci in dijaki še vedno izobražujejo na daljavo. Da bi dobila celostno sliko o procesu izobraževanja na daljavo, sem decembra 2020 učitelje ponovno prosila za oceno njihove izkušnje s poučevanjem v drugem valu epidemije. Zanimale so me predvsem spremembe v njihovem doživljanju; ali se je celostna izkušnja spremenila na boljše ali se je stanje poslabšalo?

Udeleženci

K drugemu delu raziskave sem povabila vse učitelje, ki so bili povabljeni tudi v prvem delu, odzvalo se jih je le 10. Vsi poučujejo na gimnazijah v različnih krajih Slovenije, trije tudi na srednjih strokovnih šolah.

Pripomočki

Učitelji so mi po elektronski pošti poslali prosti zapis o doživljanju sprememb glede na prvi val epidemije in poučevanja na daljavo. Opisovali

so štiri področja: doživljanje stresa, pomoč šol in pristojnih institucij, odzivnost dijakov ter usklajevanje službe in družinskega življenja.

Zapise učiteljev sem analizirala z metodo analize vsebine. Po pregledu zapisov, ki so jih poslali učitelji, sem izločila sorodne pojme, ki se najpogosteje pojavljajo, in jih združila v pet kategorij, predstavljenih v tabeli 18. Kategorije sem izbrala po lastni presoji, upoštevajoč rezultate iz prvega dela raziskave. Ker gre za kvalitativno metodo, so rezultati v primerjavi s prvim delom raziskave nekoliko bolj subjektivni.

REZULTATI – 2. DEL

Tabela 18: Vsebinske kategorije v odgovorih

Kategorija	f	%
Doživljanje stresa	26	23,6
Tehnologija	28	25,5
Pomoč šol in institucij	18	16,3
Dijaki	28	25,5
Družina	12	10,9

Stres: V kategorijo stres so bili uvrščeni izrazi stres, obremenjenost, frustracija, utrujenost, negotovost, ustrahovanje, konflikt in podobni. Ti izrazi se v zapisih pojavijo 26-krat, od tega dvanajstkrat govorijo o zmanjšanju stresa in štirinajstkrat o povečanju stresa v drugem valu.

Učitelji pogosto doživljajo večji stres zaradi usklajevanja družinskih obveznosti in šolskega dela učitelja. Za tiste, ki imajo doma osnovnošolce in/ali predšolske otroke, je delo res stresno in težko, saj je treba mlajšim osnovnošolcem pomagati pri šolskem delu ravno v času, ko poteka tudi pouk učiteljev. Varstvo predšolskih otrok in pouk prek videokonference pa prav tako nista združljiva. Učitelji poročajo, da v drugem valu epidemije oziroma zaprtja šol v primerjavi s spomladanskim časom pouk na daljavo v večji meri poteka prek videokonferenc.

Tisti, ki imajo starejše otroke, zaradi česar je potreba po usklajevanju družinskega življenja in dela manjša, poročajo o nižji ravni stresa, saj so se že v prvem valu pripravljali na zelo verjeten drugi val in ponovno

zaprtje šol. Tako se je večina pravočasno seznanila z računalniškimi programi, platformami in aplikacijami, ki naj bi jih v bodoče uporabljali; ne izgubljajo se več med desetimi spletnih orodij, načrti dela v šolah so bolj jasni, bolj poenoteni, delo je bolj utečeno.

Dnevna in tedenska obremenitev učiteljev pa je še vedno prevelika. Velik stres povzročajo tudi negotove razmere, saj odločevalci brez jasnih smernic in vizije pouk na daljavo podaljšujejo iz tedna v teden.

Tehnologija: V kategorijo tehnologija so bila uvrščena imena spletnih aplikacij (npr. Zoom, MS Teams), videokonferenca, spletna učilnica, internet, google drive in podobno. Ta kategorija se v zapisih učiteljev pojavi 28-krat. Večina učiteljev je opisovala, katere vrste aplikacij uporabljajo in kako. Zmanjšalo se je število oziroma raznolikost uporabljanih aplikacij, vnaprejšnja pripravljenost je večja, prav tako usklajenost v aktivu oziroma na šoli. Tehnologija v drugem valu epidemije ni več vir večjih frustracij in zagat, saj je tehnološka pomoč šol večja. Tudi stik z dijaki je boljši, ker je več videokonferenc kot v prvem valu.

Pomoč šol in pristojnih institucij: V tej kategoriji so izrazi šola, vodstvo, aktiv, ministrstvo, zavod za šolstvo. Ta kategorija se v odgovorih učiteljev pojavi 18-krat. Vsi udeleženi pozitivno ocenjujejo pomoč svojih šol, bodisi s tehnološko podporo, navodili, smernicami, podporo vodstva in kolegov ali internimi izobraževanji. Ocene drugih pristojnih institucij izven šole (Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport ter ZRSŠ) pa so zelo negativne. Te pristojne institucije učitelji ocenjujejo kot počasne v odzivanju in podajanju smernic za delo, ki so tudi nejasne. Še posebej so izpostavljali težave pri navodilih za ocenjevanje. Zanimivo je, da so v tej kategoriji odgovori učiteljev zelo poenoteni.

Dijaki: Ta kategorija je navedena 28-krat. Dijaki so največkrat navedeni v povezavi z zniževanjem motivacije za delo in apatičnostjo. Učitelji navajajo, da je dijake po skoraj dveh mesecih šolanja na daljavo težko motivirati. Učitelji so pri njih opazili tudi pogostejšo tesnobo. Težave s tehnologijo, ki so bile problem ob prvem zaprtju šol, so sedaj redke, zato stik z dijaki ni več problem. Šole imajo tudi vzpostavljen protokol, kako ravnati, če so dijaki neodzivni. Prisotnost na videokonferencah je

obvezna. Pogosto ($f = 7$) so navedene težave z ocenjevanjem na daljavo, in sicer zaradi pomanjkljivih navodil.

Družina: Ta kategorija se pojavi 12-krat. Trije udeleženci so poročali, da nimajo težav z usklajevanjem družinskega življenja z delom, ker so otroci že dovolj stari in razmeroma samostojni ali pa so v času, ko so starši v službi, v vrtcu. Vsi, ki imajo mlajše šoloobvezne otroke ali predšolske otroke doma, poročajo o velikem stresu in veliki preobremenjenosti.

RAZPRAVA

V času prekinitve pouka zaradi epidemije covid-19 smo učitelji v stiku z dijaki ostali prek različnih komunikacijskih sredstev, pretežno prek spleta, in uporabe spletnih aplikacij, ki smo se jih učitelji in dijaki naučili uporabljati v rekordno kratkem času.

Na srednješolski ravni izobraževanja so dijaki pri šolskem delu večinoma samostojni. Starši imajo manjšo vlogo pri njihovem vsakodnevem šolskem delu, oddajanju nalog ter pripravah na ocenjevanje. Pri tem običajnem vsakodnevnem delu za šolo pa se je v času pouka na daljavo v novonastalih razmerah zgodilo veliko sprememb in prilagoditev pouka, ki prinašajo tako didaktične izzive kot tudi tehnološke težave.

Zdi se, da so ugotovitve študije primera mednarodne šole v Atenah (Ferdig idr., 2020) v veliki meri podobne izkušnji učiteljev v Sloveniji. Poleg vsebine poučevanja predmetov ne smemo pozabiti oziroma zamenariti vzgojnega dela pedagoškega procesa. Pouk je veliko več kot le podajanje in usvajanje nove učne snovi, ne glede na to, kako visoke taksonomske stopnje dosegamo. Pomemben je odnos med učitelji in učenci oziroma v našem primeru dijaki, ki pa ga ne moremo enostavno preslikati iz učilnice v okolje videokonference.

Kaj pa smo bili kljub vsemu primorani preslikati v okolje videokonference? Na prvem mestu podajanje učne snovi. Mnogi učitelji smo najbolj priljubljeno aplikacijo za videokonference, Zoom, prvič spoznali in pričeli uporabljati prav z začetkom karantene in pouka na daljavo. Le nekaj mesecev kasneje pa je postal ta pojem zelo pogosto uporabljan samostalni in glagol. Zoom je le prototip množice spletnih aplikacij, ki smo jih spoznali, vsaj delno usvojili in pričeli uporabljati skoraj dnevno

ter s tem nedvomno izkusili zoom utrujenost. Odkrivanje spletne ponudbe brezplačnih spletnih izobraževalnih aplikacij pa se je pravzaprav šele začelo.

Preverjanje in ocenjevanje znanja je ravno tako ključen del procesa izobraževanja. Pri ocenjevanju znanja s pomočjo šolskih testov si želimo čim večje veljavnosti in objektivnosti, da bi lahko čim bolj pravično ocenili dijake, predvsem pa njihovo znanje. Pri psihologiji je objektivnost ocenjevanja precej otežena pri višjih taksonomskih stopnjah. Postavlja se vprašanje, kako preverjati plagiatorstvo pri ocenjevanju izdelkov dijakov, kot so poročila, interpretacije in podobno, kadar gre za izdelke, oddane v času izobraževanja na daljavo. Je smiselno v paleto aplikacij za videokonference, spletno sodelovanje in ocenjevanje vključiti še tiste za odkrivanje plagiatorstva ali pa vsaj kopiraj-prilepi aktivnosti?

Ko je pred leti Microsoftov PowerPoint prešel iz novitete v vsakodnevno uporabo pri pouku, smo se navduševali nad premnogimi možnostmi animacije besedila in drugih posebnih učinkov, ki jih ta program omogoča. Sčasoma smo se naučili, da lahko vsi ti učinki odvrtaajo pozornost od vsebine, ki jo želimo predstaviti, in nam v tem smislu celo škodijo. Tako smo se naučili, da učinke animacije uporabljamo po načelu »manj je več«. Podoben trend pri izbiri in uporabi različnih spletnih orodij za delo na daljavo se je zgodil med prvim in drugim valom epidemije, torej prvim in drugim zaprtjem šol. Večina šol je prišla do poenotenja v uporabi spletnih orodij oziroma aplikacij za videokonferenčno delo, sodelovanje pri projektu na daljavo in preverjanje znanja na daljavo.

Tehnološki napredek je torej pred nami. Prihod pandemije in karantene je osvetlil primanjkljaje na področju poznavanja, opremljenosti in uporabe tehnologije pri dijakih in učiteljih ter, kar je mogoče še pomembneje, čustveno in socialno plat poučevanja na daljavo. Poučevanje ni samo podajanje informacij iz učbenika ali PowerPoint prezentacije, temveč gre za odnos, ki ga učitelj v razredu vzpostavi z dijaki in prek katerega lahko spodbuja motivacijo za vsebino predmeta psihologija, kritično mišljenje in še kaj. Bi bilo smiselno poleg izobrazbe iz strokovnega področja ter pedagoško-andragoške izobrazbe v prihodnosti zahtevati tudi certifikat tehnološke izobrazbe za delo v šoli na daljavo?

Zgoraj predstavljeni rezultati govorijo tudi o stiskah, ki se pojavljajo pri učiteljih zaradi nejasnih navodil in pomanjkanja podpore s strani

nadrejenih ali krovnih institucij, ki sprejemajo nova pravila, odloke in pravilnike. Navodila za šole in učitelje so namreč pogosto presplošna, nejasna in neenotna. Manjka tudi sistemska psihosocialna podpora učiteljem, saj je dolgo obdobje pouka na daljavo prineslo veliko obremenjenosti v vsakdan učiteljev in dijakov. Skozi to novonastalo resničnost še vedno v veliki meri krmarimo vsak po svoje in precej intuitivno.

LITERATURA

- Alea, L. A., Fabrea, M. F., Roldan, R. D. A. in Farooqi, A. Z. (2020). Teachers' Covid-19 awareness, distance learning education experiences and perceptions towards institutional readiness and challenges. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 6(6), 127–144. <https://doi.org/10.26803/ijlter.19.6.8>
- Allen, I. E., Seaman, J., Poulin, R. in Straut, T. T. (2016). *Online report card: Tracking online education in the United States*. <https://eric.ed.gov/?id=ED572777>
- Basilaia, G. in Kvavadze, D. (2020). Transition to online education in schools during a SARS-CoV-2 Coronavirus (COVID-19) pandemic in Georgia. *Pedagogical Research*, 5(4). <https://doi.org/10.29333/pr/7937>
- Best College Review (b. d.). *College Rankings*. <https://www.bestcollegereviews.org/top/>
- Ferdig, R. E., Baumgartner, E., Hartshorne, R., Kaplan-Rakowski, R. in Mouza, C. (2020). *Teaching, technology and teacher education during the COVID-19 pandemic: Stories from the field*. Association for the Advancement of Computing in Education (AACE). <https://www.learntechlib.org/p/216903/>
- Groenwold, R. H. in Knol, M. J. (2013). Learning styles and preferences for live and distance education: an example of a specialisation course in epidemiology. *BMC Medical Education* 2013, 13, 93. <https://doi.org/10.1186/1472-6920-13-93>
- Hebebcı, M. T., Bertiz, Y. in Alan, S. (2020). Investigation of views of students and teachers on distance education practices during the Coronavirus (COVID-19) pandemic. *International Journal of Technology in Education and Science (IJTES)*, 4(4), 267–282. <https://doi.org/10.46328/ijtes.v4i4.113>
- Keegan, D. (1990). *Foundations of distance education*. Routledge.
- Lucky, A., Branham, M. in Atchison, R. (2019). Collection-based education by distance and face to face: Learning outcomes and academic dishonesty. *Journal of Science Education and Technology*, 28, 414–428. <https://doi.org/10.1007/s10956-019-9770-8>
- Niemi, H. M. in Kousa, P. (2020). A case study of students' and teachers' perceptions in a Finnish high school during the COVID pandemic. *International*

- Journal of Technology in Education and Science (IJTES)*, 4(4), 353–369. <https://doi.org/10.46328/ijtes.v4i4.167>
- Papageorgi, I. in Kolová, L. (2020). *Psychology education and psychology of education on post COVID-19 times*. https://efpa.magzmaker.com/covid_19/efpa_webinars
- Portal Jazon (b. d.). *Izobraževanje na daljavo – opredelitev*. <http://jazon.splet.arnes.si/opredelitev>
- Rupnik Vec, T., Preskar, S., Silvar, B., Zupanc Grom, R., Kregar, S., Holcar Brunauer, A., Bevc, V., Mithans, M., Grmek, M. in Musek Lešnik, K. (2020). *Analiza izobraževanja na daljavo v času epidemije covid-19 v Sloveniji*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. <https://www.zrss.si/strokovne-resitve/digitalna-bralnica/podrobno?publikacija=297>
- Sklar, J. (2020). »Zoom fatigue« is taxing the brain. Here's why that happens. <https://www.nationalgeographic.com/science/2020/04/coronavirus-zoom-fatigue-is-taxing-the-brain-here-is-why-that-happens/>